

Faculty of
Psychology and
Educational Sciences
"Ovidius" University
of Constanta, Romania

BLACK SEA JOURNAL OF PSYCHOLOGY

www.bspsychology.ro

9 772068 464001

Minors with custodial and non-custodial measures.

Roxana Lițcan¹, Marinela Carmen Grigore²

Independent researcher Romania¹ Ovidius University of Constanta, Romania²
lițcanroxana@yahoo.com marinelagrigore@yahoo.com

Abstract. Minors commit a series of crimes, theft is the most common among them and is often accompanied by violence. Aspects of the penitentiary system, but also of probation, legislative aspects related to the protection of juvenile delinquents as well as methods of intervention of specialists, are identified in this paper.

Keywords: crime, delinquency, juvenile, custodial measure, non-custodial measure

1.Aspecte generale ale sistemului penitenciar și de probațiune.

Penitenciarul reprezintă cadrul material și sociocultural în care se execută pedeapsa cu închisoarea și asigură condiții, posibilități, pentru formarea în anumite limite, la condamnați, a unei atitudini corecte față de muncă, față de ordinea de drept și față de regulile de conviețuire socială. Locurile de executare a pedepsei privative de libertate există din cele mai vechi timpuri. Apariția penitenciarelor este legată de nevoia sancționării celor ce încălcau regulile sociale stabilite.

Îndreptarea morală a deținuților se dezvoltă, determinând o întreagă evoluție a sistemelor penitenciare, făcând ca pedeapsa privativă de libertate să fie executată în închisori organizate după sisteme diferite (Borș, Chitoșcă, Tropan, 2005: 190-191).

Din Legea nr.23/1969, privind executarea pedepselor rezultă că sistemul penitenciar din România îmbină elementele pozitive ale deținerii în comun cu cele ale sistemului progresiv, concretizate în unirea deținerii în comun cu executarea celei mai mari părți din pedeapsă în condiții de semilibertate și liberarea condiționată, excluzând cu desăvârșire izolarea celulară, regimul tăcerii, precum și celelalte măsuri inumane cunoscute în alte sisteme penitenciare (Borș, Chitoșcă, Tropan. 2005: 200).

Impactul detenției asupra individului se resimte în mod dramatic prin limitarea drastică a spațiului de mișcare și a organizării timpului oricărui deținut (Butoi, 1992: 309).

Primele idei legate de reabilitarea infractorilor au fost introduse în legislația românească sub influența pozitivismului italian. Idei precum suspendarea executării pedepsei, liberarea condiționată sau asistența postpenală au fost introduse pentru prima dată în Codul Penal de la 1936. Începând cu anul 1996, Ministerul Justiției a început să promoveze o practică mai creativă în aplicarea actului de justiție. Una dintre primele măsuri luate în acest sens a fost crearea unui centru experimental de probațiune la Arad. Acest experiment a pus la aceeași masă societatea civilă, Direcția Generală a Penitenciarelor, instanțele locale, precum și autoritățile locale. Intenția a fost aceea de a testa câteva dintre elementele de probațiune (referatul de evaluare, supravegherea în comunitate, etc) în contextul penal și social în România (Durnescu, 2005: 301).

Au fost create 11 proiecte-pilot, până în anul 2000, cele mai multe funcționând în cadrul ONG-urilor. Doar patru dintre ele au funcționat în cadrul penitenciarelor, toate aceste experimente fiind înființate prin Ordinul Ministerului Justiției și finanțate în principal de către Fundația pentru o Societate Deschisă (Durnescu, 2005: 301).

Centrele-pilot au obținut rezultate foarte bune, a condus la adoptarea de către guvern a Ordonanței Guvernului nr.92/2000, în septembrie 2000, privind organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială și supraveghere, ceea ce a dus la dezvoltarea instituției probațiunii în România (Durnescu I., 2005, p.302).

Probațiunea, ca instituție bazată pe valorile comunitare și acceptată ca asistență socială pentru justiție, își regăsește valorile identitare în rolurile promovate pentru exponenții săi (Tomiță M., 2011, p.24).

Aceasta reprezintă un rezultat al evoluției societății omenești în domeniul sancționării celor care, sub diferite forme, încalcă regulile în unanimitate acceptate. Probațiunea, practic, a reprezentat punctul de trecere la un stadiu superior în domeniul sancționării, nu prin înlăturarea vechiului sistem bazat exclusiv pe principiul izolării infractorului față de comunitate, ci prin constituirea unui sistem alternativ, bazat pe principiul menținerii și sancționării infractorului în comunitate, consilierea acestuia în vederea adaptării și buneii integrări în societate.

Dintr-o altă perspectivă, probațiunea a reprezentat elementul de legătură dintre pedepsele privative de libertate și cele neprivative.

În ultimile decenii, orientarea în probațiune s-a schimbat din nou. Obiectivele de reabilitare și reintegrare socială a infractorilor conturându-se tot mai accentuat pe conceptul de gestionare a riscurilor. Această abordare se bazează pe diminuarea probabilității ca un infractor să comită o nouă infracțiune (Tomiță, 2011: 28-29).

Rolul probațiunii în noul Cod penal este considerabil sporit atât cantitativ, prin multiplicarea instituțiilor care definesc direct sfera de implicare a serviciului de probațiune, cât și calitativ, prin statuarea la cel mai înalt nivel legislativ a intervențiilor specializate ale consilierului de probațiune (Filimon, 2011: 204).

Probațiunea s-a consacrat în sistemul sancționator ca un serviciu profesionist care își propune reintegrarea în cadrul comunității a persoanelor care au săvârșit infracțiuni, pentru creșterea siguranței publice prin prevenirea recidivei.

Înca din 1954, Organizația Națiunilor Unite arată că probațiunea ca sentință este o metodă de intervenție care se aplică în cazul unor anumite categorii de infractori și constă în suspendarea

condiționată a pedepsei pentru o perioadă de timp în care infractorul este plasat sub supraveghere personală și beneficiază de asistență și tratament.

2. Analiza legislației din prisma protecției și pedepsei minorilor delincvenți

Legea penală română în vigoare este în deplină concordanță cu aceste prevederi, în Codul penal stabilindu-se limitele răspunderii penale și prevăzându-se faptul că minorul care nu a împlinit 14 ani nu răspunde penal, minorul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal, numai dacă se dovedește ca a săvârșit fapta cu discernământ, iar minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal.

Pentru ca un minor între 14-16 ani să răspundă penal în cazul în care a săvârșit o faptă prevăzută de Legea penală, trebuie să se stabilească dacă acesta are sau nu discernământ. Discernământul se stabilește de către instituțiile de medicină legală, printr-o expertiză de specialitate, pe baza unor examinări clinice și examene.

În conformitate cu dispozițiile legale în vigoare, persoanele aflate în stare de reținere sau deținere se vor examina în prezența personalului de pază de același sex. Minorii vor fi examinați în prezența unuia dintre părinți sau a tutorelui, iar în lipsa acestora, în prezența unui membru major al familiei, de același sex cu minorul. Persoanele internate în spitale se vor examina în prezența medicului care are în îngrijirea sa bolnavul.

Conform Convenției privind drepturile copilului, aceștia nu trebuie să fie privați de libertate în mod ilegal sau arbitrar. În cazul în care minorii se află în sistemul penitenciar, aceștia sunt separați de adulți, însă pot fi și excepții în care se poate considera ca este în interesul copilului să nu fie separat de adult. Toti copii care se afla in acest sistem privat de libertate sunt tratați corespunzător, ținându-se cont de nevoile specifice, având dreptul la asistență medicală, socială și psihologică.

Conform Noului Cod de Procedură penală, în articolul 234 „Dispoziții speciale privind măsurile preventive aplicate minorilor” se prezintă următoarele condiții de aplicare a pedepselor:

1. Față de suspectul și inculpatul minor se pot dispune măsuri preventive potrivit dispozițiilor prevăzute în secțiunile 1-7 din prezentul capitol, cu derogările și completările prevăzute în prezentul articol.
2. Reținerea și arestarea preventivă pot fi dispuse și față de un inculpat minor, în mod excepțional, numai dacă efectele pe care privarea de libertate le-ar avea asupra personalității și dezvoltării acestuia nu sunt disproporționate față de scopul urmărit prin luarea măsurii.
3. La stabilirea duratei pentru care se ia măsura arestării preventive se are în vedere vârsta inculpatului de la data când se dispune asupra luării, prelungirii sau menținerii acestei măsuri.
4. S-a dispus reținerea sau arestarea preventivă a unui minor, încunoștințarea prevăzută se face, în mod obligatoriu, și către reprezentantul legal al acestuia sau, după caz, către persoana în îngrijirea ori supravegherea căreia se află minorul. (Codul de procedură penală, art 234)

Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, reglementează protecția copiilor care săvârșesc fapte prevăzute de legea penală și care nu răspund penal.

Pentru copilul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și care nu răspunde penal, la propunerea Direcției generale de asistență socială și protecția copilului, în a cărei unitate

administrativ-teritoriala se afla copilul, se va lua una dintre masurile prevazute la art. 59 lit. a) și c).

În dispunerea uneia dintre măsurile prevăzute la art. 59 lit. a) și c), comisia pentru protecția copilului, atunci când există acordul părinților sau al altui reprezentant legal al copilului, ori, după caz, instanța judecătorească, atunci când acest acord lipsește, va ține seama de:

- a) condițiile care au favorizat săvârșirea faptei;
- b) gradul de pericol social al faptei;
- c) mediul în care a crescut și a trăit copilul;
- d) riscul comiterii din nou de către copil a unei fapte prevăzute de legea penală;
- e) orice alte elemente de natură a caracteriza situația copilului.

Părinții copilului care săvârșește fapte penale și nu răspunde penal au obligația de a participa la ședințele de consiliere efectuate de către Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția copilului, în baza unui program personalizat de consiliere psihologică. (Legea 272/2004, cap V, art 84)

Măsura supravegherii specializate constă în menținerea copilului în familia sa, sub condiția respectării de către acesta a unor obligații, cum ar fi:

- a) frecventarea cursurilor școlare;
- b) utilizarea unor servicii de îngrijire de zi;
- c) urmarea unor tratamente medicale, consiliere sau psihoterapie;
- d) interzicerea de a frecventa anumite locuri sau de a avea legături cu anumite persoane.

În cazul în care menținerea în familie nu este posibilă sau atunci când copilul nu își îndeplinește obligațiile stabilite prin măsura supravegherii specializate, comisia pentru Protecția copilului ori, după caz, instanța judecătorească, după distincțiile prevăzute, poate dispune plasamentul acestuia în familia extinsă ori în cea substitutivă, precum și îndeplinirea de către copil a obligațiilor prevăzute (Legea 272/2004, cap.V, art85).

În cazul în care fapta prevăzută de legea penală, săvârșită de copilul care nu răspunde penal, prezintă un grad ridicat de pericol social, precum și în cazul în care copilul pentru care s-au stabilit măsurile prevăzute la art. 85 săvârșește în continuare fapte penale, Comisia pentru Protecția copilului sau, după caz, instanța judecătorească dispune, pe perioada determinată, plasamentul copilului într-un serviciu de tip rezidențial specializat (Legea 272/2004, capV, art 86).

Pe toată durata aplicării măsurilor destinate copilului care săvârșește fapte penale și nu răspunde penal, vor fi asigurate servicii specializate, pentru a-i asista pe copii în procesul de reintegrare în societate. Copilul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și care nu răspunde penal va fi însoțit și asistat de către un psiholog sau asistentul social, desemnat de Direcția generală de Asistență socială și Protecția Copilului în orice etapă a cercetării penale (Legea 272/2004, cap V, art 88).

Hotărârea Guvernului nr.1439/2004 privind serviciile specializate destinate copiilor care săvârșesc fapte penale și nu răspund penal, reglementează tipurile de servicii destinate acestei categorii de copii, precum și posibilitatea asigurării acestor servicii atât de către Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului cât și de către organismele private acreditate. Se instituie totodată obligativitatea efectuării activității de cercetare a copiilor care săvârșesc fapte penale și nu răspund penal în colaborare cu specialiști anume desemnați din cadrul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului.

Potrivit actului normativ menționat mai sus se pot organiza următoarele tipuri de servicii:

– Servicii de tip rezidențial specializate; se organizează ca centre de orientare, supraveghere și sprijinire a reintegrării sociale a copilului.

– Servicii de zi specializate; se organizează ca centre de zi pentru orientarea, supravegherea și sprijinirea reintegrării sociale a copilului.

– Servicii de tip familial; modul de pregătire specifică pentru persoanele sau familiile care asigură, în condițiile legii, protecția specială a copilului care a săvârșit o faptă penală și nu răspunde penal.

Legea nr.272/2004 instituie în același timp o serie de garanții a respectării drepturilor copilului pe parcursul instrumentării și soluționării tuturor cauzelor în care sunt implicați copiii:

- se asigură dreptul copilului la respectarea personalității și individualității sale, acesta neputând fi supus pedepselor fizice sau altor tratamente umilitoare ori degradante, precum și dreptul copilului la protejarea imaginii sale publice și a vieții sale intime, private și familiale.

- este interzisă și sancționată orice acțiune de natură să afecteze imaginea publică a copilului sau dreptul acestuia la viață intimă, privată și familială, precum și publicitatea oricăror date referitoare la săvârșirea de fapte penale de către copilul care nu răspunde penal.

- se acordă o atenție deosebită dreptului copilului capabil de discernământ de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește, acesta având dreptul de a fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă în care este implicat.

3. Metode și tehnici de asistență socială folosite în sistemul de probațiune

Asistența socială a delincvenților reprezintă una dintre ramurile asistenței sociale. Cercetătorii în domeniu susțin azi faptul că mediul social are o influență puternică asupra acestor delincvenți minori. Rolul asistentului social este de a-l ajuta pe client să păstreze un echilibru funcțional între abilitățile clientului (Harriett Bartlett 1972). Omul se naște cu anumite calități ereditare-mai puțin sau mai bine conturate, determinate-calități care pot fi influențate puternic de mediul social. În acest sens, izolarea și pedeapsa nu sunt indicate, fiind necesară găsirea unor soluții optime pentru "refacerea morală" a tinerilor delincvenți.

Adezea, asistenții sociali au primul contact cu delincventul minor atunci când deja comportamentul lor a devenit o problemă despre care asistenții sociali trebuie să întocmească rapoarte.

Rolul asistentului social în asistarea minorului infractor poate fi de:

– *evaluator* – culege și analizează informații cu privire la deținut și propune planuri de intervenție; profesor – învață pe deținut anumite abilități;

– *agent al schimbării comportamentale* – coordonează activitățile de schimbare comportamentală;

– *mobilizator* – mobilizează resursele penitenciarului, ale comunității și creează noi programe;

– *organizator comunitar* – sprijină comunitatea să întâlnească nevoile persoanei care a comis infracțiune

Referatul de evaluare - este un document oficial, întocmit de către consilierul de probațiune la cererea organului de urmărire penală sau a instanței de judecată, și reprezintă un instrument consultativ și de orientare în luarea deciziilor juridice.

Referatul de evaluare cuprinde cinci capitole: introducere, sursele de informații utilizate în realizarea lui, date privind persoana pentru care a fost solicitat, factorii care influențează sau pot influența conduita generală a persoanei pentru care a fost solicitat, perspectivele de reintegrare în societate.

În ciuda formei standardizate a referatului de evaluare, calitatea și cantitatea informațiilor furnizate variază în funcție de numeroase aspecte: varietatea surselor de informații abordate (învinuitul/inculpatul, familia și cercul de prieteni ai acestuia, partea văăamată, autorități și membri ai comunității locale, documente oficiale etc.), competențele și experiența consilierului de probațiune de a intervieva, procesa și redacta clar și obiectiv informațiile obținute, modul în care are loc întrevederea cu clientul etc. De aceea, un mod de a îmbunătăți calitatea referatelor de evaluare este cunoașterea așteptărilor concrete pe care le au procurorii și judecătorii în ceea ce privește conținutul detaliat al acestor referate. Cu cât aceste așteptări sunt cunoscute consilierilor de probațiune, cu atât atenția lor se va concentra spre surprinderea și elaborarea anumitor tipuri de informații.

Acesta are formă standardizată, în ceea ce privește minorul, referatul de evaluare vizează în mod deosebit condițiile în care a crescut și modul în care părinții ,cei care i-au adoptat sau tutorele își exercită obligațiile ce le revin (Durnescu, 133).

Referatul de evaluare este instrumentul prin care serviciile de probațiune furnizează organelor judiciare (instanțe de judecată și parchete) la sesizarea acestora date privind persoana învinuitului sau inculpatului din perspectiva (psiho) sociala. Rolul referatului de evaluare este de a introduce informația socială în deciziile juridice ale organelor judiciare, iar ca trăsături generale, acesta trebuie să fie obiectiv, concis, concret, clar și coerent. Referatul de evaluare are caracter consultativ și de orientare pentru organul judiciar care-l solicita.

Perspectivele de reintegrare în societate vor fi estimate după analiza tuturor datelor cuprinse în referatul de evaluare și vor fi prezentate pe scurt și motivate (Durnescu, 134)

Supravegherea în comunitate. Termenul de „supraveghere” provine din limba latină, prin cuvintele „super-deasupra” și „vidare-a vedea”, semnificând așadar „a nu scăpa din vedere”, „a ține evidența”.

Supravegherea în comunitate poate fi definită din cel puțin din trei perspective:

- Modalitatea de executare a pedepsei cu închisoarea prevazuta de Codul Penal;
- Activitatea specifică serviciilor de reintegrare socială și supraveghere care constă, în principal, în supravegherea modului în care persoana condamnată respectă măsurile / obligațiile ce i-au fost impuse de către instanța de judecată.
- Metoda de lucru cu persoanele care au comis infracțiuni, menținute în stare de libertate.

Deși toate aceste aspecte sunt importante din perspectiva muncii de reintegrare, ceea ce interesează cu precădere este supravegherea privită ca activitate specifică serviciilor de reintegrare socială și supraveghere.

Finalitatea supravegherii este aceeași, indiferent de faptul că aceasta este privită ca modalitate de executare a pedepsei, activitate specifică serviciilor de probațiune sau metodă de lucru cu persoanele care au comis infracțiuni.

Etapele reper ale activității de supraveghere sunt: alocarea cazului; pregătirea pentru prima întrevedere; prima întrevedere; întocmirea și înmânarea planului de supraveghere; monitorizarea și evaluarea procesului de supraveghere; încheierea supravegherii

Scopurile supravegherii sunt:

- Reabilitarea juridică și socială a persoanelor care au comis infracțiuni.
- Scăderea riscului de a mai comite infracțiuni și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni.
- Protecția publicului și a victimelor sau creșterea gradului de siguranță socială.
- Repararea prejudiciului față de comunitate.

Pentru atingerea acestor scopuri trebuie acoperite însă o serie de obiective, cu caracter mai puțin general și care se traduc prin ceea ce trebuie realizat în mod concret pentru atingerea scopurilor stabilite.

Obiectivele supravegherii sunt:

- Asigurarea unui control asupra persoanei sancționate prin supravegherea modului în care aceasta respectă măsurile și execută una sau mai multe obligații ce i-au fost impuse de către instanța de judecată.
- Identificarea acurată a nevoilor criminogene ale persoanelor supravegheate.
- Motivarea persoanelor supravegheate pentru a se angaja în procesul de schimbare comportamentală.
- Oferirea de suport pentru a menține comportamentul dezirabil obținut prin intervenție.
- Asigurarea unui management al riscului adecvat rezultatelor obținute prin evaluare.
- Facilitarea posibilității persoanei sancționate de a recompensa comunitatea vătămată prin infracțiune.
-

Concluzii

Delincvența juvenilă se referă la ansamblul abaterilor și încălcărilor de norme sociale, sancționate juridic, săvârșite de minorii în vârstă de până la 18 ani.

Cauzele care determină delincvența juvenilă multiple, pot fi cauze interne ori individuale, sau cauze externe individualui. Astfel, deficiențe intelectuale; tulburări ale afectivității, tulburări caracteriale precum autocontrol insuficient, impulsivitate și agresivitate etc, corelate cu anumite cauze de ordin socio – economic și cultural precum nivel de trai scăzut; norme și valori sociale confuze; fenomenul „copiii străzii”, dar și cauze ce țin de mediul familial și educațional, conduc la comiterea infracțiunilor miorilor.

Bibliografie

Borș M., Chitoșcă.I., Tropan Ghe. (2005). Asistența Socială studii și aplicații, coordonatori George Neamțu și Dumitru Stan, Iași: Editura Polirom

Brâncoveanu I. (2010). Ghid de bune practici pentru asistentul social care lucrează în sistemul penitenciar, Giurgiu

Butoi T. (1992). Psihologie Judiciară, București: Casa de editură și Presă „Șansa” SRL

Durnescu I. (2005). Asistența Socială studii și aplicații, coordonatori George Neamțu și Dumitru Stan, Iași: Editura Polirom

Durnescu I. (2008) Manual de probațiune, coordonatori Valentin Schiacu, Rob Canton, Editura Euro Standar, București.

Filimon A. (2011). Probațiunea, teorii, legislație și practică, coordonator Ioan Durnescu, Iași: Editura Polirom

Tomiță M. (2011). *Probațiunea, teorii, legislație și practică*, coordonator Ioan Durnescu, Iași: Editura Polirom

Reglementări juridice:

***Legea nr.253 din 14 august 2013(Legea 253/2013) privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal.

***Legea nr 272 din 21 iunie 2004, actualizată și republicată 2016, (Legea 272/2004) privind protecția și promovarea drepturilor copilului.

***Noul Cod Penal

***Codul de Procedură Penală.